

5. ПРОБЛЕМИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

*Д.Д. Алексєєнко, здобувач наукового ступеня
ДВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпро*

Сучасна світова практика свідчить, що важливою передумовою успішного розвитку країн є розвинутий на різних рівнях соціально-економічної системи людський та соціальний капітал. Багато у чому результативність та ефективність економічного розвитку стають залежними від здатності та можливості людей брати участь у процесах формування своєї життєдіяльності, прийняті й реалізації рішень, контролі за їх виконанням.

Розуміння того, що в сучасних умовах людина перетворюється з об'єкта, в суб'єкт розвитку, призвело до уточнення у 2010 році визначення людського розвитку як процесу «...розширення свободи людей жити довгим, здоровим та творчим життям, спрямованості на здійснення інших цілей, які, на їх думку, мають цінність; активно приймати участь у забезпеченні справедливості та стійкості розвитку на планеті. Люди – як індивідуально, так і в групах – одночасно є і бенефіціаріями, і рушійною силою розвитку людини» [1, с. 22].

Орієнтація на людський розвиток, на збереження стабільності суспільних і культурних систем, на зменшення кількості конфліктів в суспільстві можлива при наявності достатньої величини соціального капіталу. Як свідчить сучасна світова практика, успішність в проведенні соціально-орієнтованих економічних та політичних реформ багато у чому зумовлюється ступенем розповсюдження в країні довіри до основних інститутів, орієнтацією сформованих у суспільстві ціннісних норм на згуртованість та взаємодопомогу, формування позитивного іміджу бізнесу тощо.

Термін «соціальний капітал» отримав широке наукове визнання завдяки, насамперед, роботам П. Бурдьє, Дж. Коулмена та Р. Патнама. Так, П. Бурдьє розумів під соціальним капіталом «сукупність реальних і потенційних ресурсів, що пов'язані із включенням в стійкі мережеві або більш-менш інституціоналізовані відносини взаємних зобов'язань або визнання» [2, с. 66]. Наділяючи дане поняття функцією забезпечення особистого ресурсу в структурі статусу та влади, вчений за його допомогою пояснює причини відтворення соціальної нерівності. Дж. Коулмен, визначаючи дану категорію як «цінність аспектів соціальної структури для акторів як ресурсів, які вони можуть використовувати для досягнення своїх цілей» [3, с. 126] вважає, що саме соціальний капітал забезпечує можливість отримання індивідуальної корисності учасникам економічної діяльності. У свою чергу Дж. Патнам, вбачаючи в соціальному капіталі механізм функціонування ефективної демократії, розглядає його як «традиції соціальної взаємодії, які розпочинаються із глибини віків та передбачають норми взаємності й довіри між людьми, широке розповсюдження різного роду добровільних асоціацій і залучення громадян в політику заради вирішення проблем, які перед суспільством» [4, с. 224]. Разом з тим, незважаючи на дещо різне розуміння сутності та форм прояву соціального капіталу цими дослідниками, всі вони одноставні в тому, що даний феномен відображає наявні в суспільстві взаємовідносини між людьми, які здатні принести індивідуальні та суспільні вигоди всім учасникам соціальної взаємодії.

Сьогодні у світовій науковій думці не існує єдиного та визнаного всіми підходу до вимірювання соціального капіталу. При оцінці соціального капіталу використовуються різноманітні показники та індикатори: індекси довіри, громадянського суспільства, процвітання країн світу, сприйняття корупції тощо. З одного боку, така різноманітність кількісного виміру соціального капіталу дає можливість його оцінювати як багатовимірне явище, враховувати його різноякісні характеристики, а, значить – більш всебічно аналізувати тенденції розвитку соціального капіталу та вплив його окремих сторін на характер соціально-економічного розвитку суспільства. З іншого, використання в наукових дослідженнях різного, підчас різноякісного набору показників не завжди дає можливість порівняти результати окремих методик оцінки рівня соціального капіталу, робить ці результати неспівставними.

Перелік посилань:

1. Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / Пер. с англ.; ПРООН. – М., Издательство «Весь Мир», 2010. – 244 с.

2. Бурдьє П. *Формы капитала* [Электронный ресурс] / П. Бурдьє // *Экономическая социология : электронный журнал*. – Т. 3. – № 5. – 2002. – С. 60-74. – Режим доступа : http://ecsoc.hse.ru/data/670/586/1234/ecsoc_t3_n5.pdf

3. Коулман Дж. *Капитал социальный и человеческий* / Дж. Коулман // *Общественные науки и современность*, 2001. – №3. – С. 121-139.

4. Патнам Р. *Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії* / Р. Д. Патнам, Р. Леонарді, Р.Й. Нанетті. – К. : *Основи*, 2001. – 302 с.

ТРЕНДИ ЗМІН СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В.С. Білошапка, канд. екон. наук, доцент

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

В сучасній науці зріє розуміння того, що суспільство стоїть перед неминучістю нових змін, які відмінні від трансформацій колишнього порядку, а являють собою формування нового соціально-го устрою. Ми вступаємо в новий етап цивілізації, на якому рушійною силою є цінності, створювані знаннями. Як наслідок, економіка перетворюється на систему, що функціонує на основі обміну знаннями і їх взаємній оцінці. В такій системі назрівають також і зміни соціальної політики.

Дійсно, з розвитком інформаційного суспільства, під впливом зростання конкуренції та глобалізаційних процесів відбувається трансформація характеру і механізмів соціальної політики. Йдеться про те, щоб вирівняти соціальну відповідальність між державою, корпораціями та населенням. Держава вже не може дозволити собі подальше зростання соціальних витрат, бо це негативно впливає на економіку, порушуючи ефективні розподільні пропорції між інституційними суб'єктами. Питання щодо норми досить суттєве – суспільство має прагнути до певного діапазону цієї норми, в межах якого соціальна політика є ефективною, сприяє як соціально-політичній стабілізації, так і позитивній трансформації економіки.

Наразі, своєю історико-політичну місію по формуванню умов для успішного соціального розвитку держава виконала [1]. Мова йде аж ніяк не про ревізію колишніх ціннісних установок, а про новий баланс соціальної відповідальності інституційних суб'єктів, не про скасування, а про істотну модифікацію колишньої соціальної моделі. Ця модель протягом тривалого часу сприяла зростанню добробуту і підвищенню якості соціально-економічного розвитку, сприяла формуванню адекватного людського потенціалу, необхідного для успішного розвитку суспільства. І ті країни, які мали відносно великі соціальні витрати, мали більш якісні й продуктивні людські ресурси, а відповідно, і більш продуктивну економічну систему.

Ті чи інші соціальні цінності починають по-іншому сприйматися в масовій свідомості (особливо у нових поколіннях), отже, ефективність відповідних механізмів падає. Високі державні соціальні стандарти, які сформувалися в розвинених країнах, стають високо витратними і не забезпечують адекватної віддачі в плані ефективності.

Важливий аспект пов'язаний з характером соціального страхування, спочатку і тривалий час орієнтованого на пасивну модель. Проблема носить не тільки структурний характер. Механізм соціального страхування став набувати інерційності, мало узгоджувачись зі специфікою кон'юнктурних процесів, а потім і середньострокових особливостей розвитку. У соціальній політиці домінувала всеосяжна концепція, що передбачає серйозні гарантії фактично за всіма соціальними напрямками. В результаті, виник серйозний дефіцит активності, і цей дисбаланс повинен був бути подоланий, що, власне кажучи, і становить одне з головних напрямків модернізації соціальної політики.

Важлива причина змін, що відбуваються в соціальній політиці держав світу пов'язана з мінливою демографічною ситуацією. Тривалий час у другій половині ХХ століття демографічна ситуація відповідала обраній соціальній стратегії розширення соціальної держави. Активне населення цілком витримувало рівень податкового та соціального навантаження, необхідний для фінансування широких соціальних програм. Причому слід зазначити, що соціальна політика продемонструвала досить високі характеристики в дуже непрості періоди розвитку, зокрема в середині 70-х рр. і початку 80-х і 90-х рр. ХХ століття. Однак зміна демографічної ситуації відбувається досить швидко і вже сьогодні ставить промислово розвинені країни перед необхідністю стратегічної переорієнтації соціальної політики, особливо в галузі пенсійного забезпечення.

Головна диспозиція, що диктує необхідність трансформації пенсійних систем, пов'язана з двома чинниками. По-перше, в умовах зрушень у віковій структурі населення і зростання числа осіб пенсійного віку традиційні пенсійні системи, що функціонують під егідою держави, наділені обмеженими можливостями для збереження і тим більше забезпечення зростання пенсійних доходів. По-друге, це чинник нової соціальної структури, коли досить значна частина населення (на відміну від